

A. Riquer y Cía (1892-1893): un projecte empresarial efímer d'arts del moble i de decoració d'interiors a Barcelona

Ricard Bru i Turull Universitat Autònoma de Barcelona. ricard.bru@uab.cat

Resum: Una de les aportacions menys conegudes d'Alexandre de Riquer és el seu vessant com a moblista i decorador al capdavant d'una empresa pròpia, A. Riquer y Cía, que, malgrat ser molt ben acollida, va resultar ser del tot efímera. Amb aquest article aportem nous documents a fi d'esclarir alguns dels misteris d'una empresa pràcticament desconeguda, tot i que paradigmàtica de la diversificació professional de molts dels artistes del modernisme i de l'augment del mercat artístic vinculat a les arts decoratives i industrials de la Barcelona de finals del vuit-cents.

Paraules clau: Riquer, mobiliari, indústries artístiques, decoració d'interiors.

Abstract: *One of the lesser known contributions of Alexandre de Riquer is as a furniture maker and decorator at the head of his own business A. Riquer y Cía, which, despite being very well received, proved to be quite ephemeral. In this article we provide new documents in order to clarify some of the mysteries of a virtually unknown company, although paradigmatic of the professional diversification of many Art Nouveau artists and the spread of the decorative and industrial arts during the late nineteenth century in Barcelona.*

Keywords: *Riquer, furniture, industrial arts, interior design.*

Alexandre Riquer és un d'aquells artistes capaços de definir una època i sintetitzar, a través de la seva manera d'entendre la creació artística, alguns dels trets que van definir les arts de la Catalunya del 1900. Marcat profundament per les arts angleses, Riquer va comprendre el valor d'una estètica capaç de transcendir els marcs dels quadres de cavallet a fi d'inundar de bellesa i de poesia la quotidianitat de tota una generació. Així, ja des d'un primer moment, Riquer va aprendre a compaginar els primers treballs com a pintor i il·lustrador amb col·laboracions en diversos camps artístics, des de les arts gràfiques i l'enquadernació fins a la decoració d'interiors. Riquer era fruit del seu temps, era símptoma d'una nova època en la qual els ideals artístics, marcats sovint

per l'arribada de models estrangers, es van anar impregnant dels canvis de les arts de la fi de segle. I entre les transformacions que Riquer va conèixer i va assumir com a pròpies, cal destacar una mirada integradora a les arts decoratives i industrials que progressivament van anar assolint un major protagonisme, també a Catalunya, entre arquitectes, artistes, clients i mecenes de finals del vuit-cents.¹

La visió integral de la creació artística va fer que, ja des d'inicis de la dècada del 1880, Riquer compaginés la participació com a pintor a diverses exposicions col·lectives i la feina com a il·lustrador per a llibres i revistes, amb la col·laboració com a decorador en alguns dels edificis més destacats del moment, des del Palau Güell fins a l'Hotel Internacional de l'Exposició Universal

Riquer va assumir com a pròpia una mirada integradora a les arts decoratives i industrials de finals del vuit-cents

de 1888. La bona acollida que van rebre els seus projectes li van permetre establir una primera clientela i agafar experiència com a pintor decorador. Així, una de les especialitats per la qual va ser conegut durant aquest primers anys de professionalització artística va ser la de pintor decorador d'interiors, especialment com a autor de pintures a l'oli imitant tapisos. Tanmateix, Riquer també va traslladar l'art del pinzell a altres suports diferents als del mur i la tela, tot decorant objectes tan

Fig. 1 Alexandre de Riquer, targeta-anunci F. Vidal y Cía, 1888. Col·lecció Vidal-Hagemeijer.

diversos, i poc coneguts, com els fanalets de la glorieta projectada l'any 1881 per Antoni Gaudí a Comillas, ventalls com el que el gener del 1885 va exposar a l'establiment de Josep Oriol Segur o bé paravents esteticistes com el que l'abril del 1885 va presentar a la Casa Llibre.² Amb el pas dels anys, la diversitat de l'obra de Riquer es va anar fent extensiva a d'altres camps, amb la producció de dissenys per a estampats, exlibris, cartells, enquadracions, gravats, paviments hidràulics o vidrieres, amb una creativitat que l'acostava als models de William Morris, i amb una riquesa productiva que el va dur a expressar-se, fins i tot, a través de la crítica artística, la poesia i una obra literària de la qual van sobresortir diversos llibres simbolistes de gran sensibilitat.

L'aproximació primerenca de Riquer a les arts decoratives també el va posar en contacte amb el taller d'indústries artístiques de Francesc Vidal i Frederic Masriera, el principal referent de l'època dedicat a les arts industrials i l'agencament d'interiors. L'èxit de F. Vidal y Cía, celebrat en oca-

sió de l'Exposició Universal, ràpidament va ser copiat per altres tallers que van començar a generar una primera competència que, en qüestió de molt pocs anys, va afavorir la consolidació d'un teixit d'emprenedors i industrials capaços de respondre a la demanda creixent d'objectes de caràcter artístic i de decoració d'interiors. El mateix Francesc Vidal va viure de prop l'expansió del seu model amb la marxa d'alguns dels seus treballadors, com el vitraller Antoni Rigalt i el moblista Gaspar Homar, que al cap de poc temps es van convertir en dos dels referents de les arts decoratives i industrials de la fi de segle. En aquest context, la col·laboració d'Alexandre de Riquer amb Francesc Vidal, la tenim documentada des d'inicis del 1884, any de creació de F. Vidal y Cía (fig. 1), i fins al 1889, any de la seva dissolució (BRU 2011, p. 813-909).

A partir del 1889, amb la substitució de F. Vidal com a negoci independent, la competència es va fer més ferotge i l'aparició de nous tallers i indústries modernes va fer minvar les capacitats d'un moblista i decorador que anys abans s'havia sentit totpoderós. Així, a partir de l'any 1890, socis i col·laboradors essencials de F. Vidal y Cía es van començar a emancipar, independitzant-se per erigir-se com a alguns dels principals artífex del modernisme que actualment tots coneixem: l'any 1889 apareixien les empreses Federico Masriera y Cía i F. Vidal, a les quals es van sumar ben aviat A. Rigalt y Cía (1890), Concordio González e hijos (1892) i Pedro Homar e hijo (1893), entre d'altres. D'alguna manera, la separació empresarial entre Vidal i Masriera va obrir les portes a alguns dels qui van viure i treballar de primera mà en aquell gran projecte, persones que van saber veure i aprofitar les possibilitats comercials que just aleshores s'obrien en el camp de la decoració d'interiors i el mobiliari de luxe. En aquest sentit, malgrat l'existència prèvia i coetània de tallers com els de les cases Ribas, Busquets, Tayà i

A partir del 1890 van començar a aparèixer alguns dels principals artífex del modernisme

A. Riquer y Cía va ser creada el 16 d'abril del 1892 per Alexandre de Riquer i Manuel de Riquer

Folch, la progressiva mecanització dels processos de fabricació de mobles i objectes industrials de caràcter artístic, així com l'augment del nombre de clients, va afavorir que durant l'última dècada del vuit-cents apareguessin nombrosos projectes empresarials de caràcter familiar dedicats a la fabricació de mobles de luxe, objectes artístics i decoració d'interiors (VÉLEZ 2015, p. 53-81). Aquest va ser el cas d'A. Riquer y Cía, que partia de l'ideal morrissià d'integració de les arts en projectes concebuts a manera d'art total unint les diverses manifestacions artístiques a l'abast dels decoradors de l'època.

L'efímer projecte d'A. Riquer y Cía (1892-1893)

Eliseu Trenc, qui d'una manera més constant i aprofundida s'ha aproximat a la figura d'Alexandre de Riquer, és qui ha aportat les úniques notícies fins ara conegudes d'A. de Riquer y Cía. En aquest sentit, tant la consulta de fonts d'hemeroteca com especialment la troballa de la documentació notarial referent a la constitució i dissolució del negoci, ens permeten aportar una mica més de llum a un projecte que va tenir poca visibilitat i una producció artística també molt limitada.

Segons consta als volums del notari Caius Cardellach, *A. Riquer y Cía* va ser creada a Barcelona el 16 d'abril del 1892 per Ale-

xandre de Riquer Inglada i el seu cosí Manuel de Riquer Carbonell amb l'objectiu d'obrir un negoci de «construcción y venta de muebles y efectos de ebanisteria artísticos y en general de toda clase de objetos concernientes al arte suntuario».³ El cert, però, és que aquesta data es correspon a la culminació, a la constitució legal i formal, d'una idea que degué començar a prendre forma cap al 1890, en ple auge de les indústries artístiques, i que va aconseguir posar en funcionament entre finals del 1891 i el gener del 1892, «fecha en que comenzaron las operaciones sociales».⁴ Això es fa especialment palès llegint les diverses notícies aparegudes als diaris de la ciutat durant la primera setmana del mes d'abril d'aquell any, arran de la inauguració de l'establiment comercial de l'empresa, les quals feien referència a treballs i encàrrecs rebuts i acceptats tots ells abans de constituir el negoci davant de notari. Així, amb data de 3 d'abril, *La Dinastia* anunciava:

Los señores A. Riquer y Compañía acaban de instalar unos magníficos y bien organizados talleres para la construcción de muebles suntuarios, lampistería, ferretería y decoración, en todas sus manifestaciones, en la calle de Claris, 38 y 40. Hay terminados varios muebles que figurarán en aristocráticas moradas, mereciendo citarse un magnífico armario de roble con plafones pintados al óleo por el notable pintor don Alejandro de Riquer, que produce el mejor efecto; una sillería de caoba con aplicaciones de bronce, destinada a los señores de Santana y Lamadrid; varios muebles de distintas clases y elegantes formas, construidos por encargo de los señores Simon, marqués de Alella, Jarpa (de Chile), Valenzuela, Ribas, Barrios, etc, etc. Cuanto a la decoración, hállase concluido el proyecto y algunas secciones de un lujoso establecimiento industrial que ha de inaugurarse muy en breve en el Paseo de Gracia.⁵

Fig. 2 Targeta comercial d'A. Riquer y Cía, 1892. Col·lecció Graells-Castellà, Calaf.

La inauguració del local comercial, situat a la planta baixa dels edificis número 38 i 40 del carrer Pau Claris, es va celebrar la tarda del dissabte 2 d'abril del 1892; s'hi van començar a exposar els mobles i els objectes de decoració fabricats als «grandes y bien organizados talleres» del carrer Roger de Llúria.⁶ Ahora, com dèiem, aquell mes d'abril va ser també quan es va constituir formalment la raó social A. Riquer y Cía, on s'establien legalment les bases del correcte funcionament de l'empresa, amb un capital inicial modest de 4.000 pessetes aportat i administrat a parts iguals per Alexandre i Manuel de Riquer. L'acord especificava que, en el dia a dia, Manuel de Riquer s'ocuparia de la direcció econòmica, la comptabilitat i l'administració del negoci, mentre que Alexandre de Riquer s'ocuparia «de la dirección artística y facultativa de los trabajos que realice la compañía, siendo de su especial incumbencia el ramo de construcción» (fig. 2).⁷

Segons comentava la premsa, el projecte va tenir molt bona

acollida des d'un primer moment, en la mesura que va obrir les portes a diverses peticions de clients tant de la ciutat com de la península i d'Amèrica del Sud. Així, en el moment d'inaugurar-se, el *Diario de Barcelona* destacava com ja s'havien enllestit diversos encàrrecs:

Entre ellos llama la atención un lindo mobiliario de salón ricamente tapizado, un grande armario de espejo con pinturas encargo del señor marques de Santana, un bonito escritorio y sillas y sillones de distintas formas. En una de las piezas del establecimiento se ven también los dibujos de un magnífico mobiliario que se construye por encargo de una opulenta familia de Chile para un salón, de cuyo decorado formarán parte varios tapices de los Gobelinos.⁸

A. Riquer y Cía va néixer com a resultat de la demanda d'interiors artístics concebuts de manera global

Els tapissos a què feia referència el cronista havien estat dibuixats pel pintor decorador francès François-Émile Ehrmann, i formaven part d'un important encàrrec xilè encomanat per Simon Jarpa. Era un dels diversos projectes de mobiliari i decoració d'interior que van permetre que des d'un inici Riquer es pogués presentar amb una oferta de gran qualitat. D'aquesta manera, al llarg de tot l'any 1892 es van poder anar succeint encàrrecs, molts dels quals venien de famílies benestants catalanes, espanyoles i estrangeres, malgrat que entre la clientela també s'hi trobaven propietaris d'establiments comercials de la ciutat, com ara la botiga del fabricant de cotilles Miquel Ardèvol.

Fig. 3 Targeta comercial d'A. Riquer y Cía, 1892. Col·lecció Graells-Castellà, Calaf.

En el context que apuntàvem en un inici, A. Riquer y Cía va néixer com a resultat de la creixent preocupació de l'època per assolir una arquitectura i uns espais concebuts de manera global integrant unes arts decoratives i industrials que es trobaven a l'abast dels artistes polifacètics de la fi de segle. En termes generals, els interiors decorats per A. de Riquer y Cía responien a criteris estètics de caràcter modern; principalment amb els motius esteticistes i japonistes habituals de l'artista, per bé que en ocasions també optava per altres formes pròpies dels historicismes més sol·licitats, des dels mobles d'estil neogòtic fins als salons d'estil Lluís XVI. Riquer, per tant, responia als gustos d'un mercat en cerca d'uns interiors eclèctics mirant de no renunciar a l'aplicació d'alguns dels criteris moderns de l'època en projectes de «mueblaje, ferreteria artística y decoración de habitaciones y edificios públicos» (fig. 3).⁹ Malauradament, però, a hores d'ara, comptem amb poques notícies que ens parlin dels projectes d'A. Riquer y Cía, dels seus tallers i dels seus treballadors. En aquest sentit, una de les poques dades que podem aportar fa referència a un tràgic accident que és possible que marqués la curta vida del negoci. Ens referim a una explosió de gas produïda a la residència d'Emília Adrià, viuda de Sarrà, el 6 d'abril del 1892, la mateixa setmana de la inauguració de l'establiment de l'empresa (TRENÇ 2000, p. 22-23, 71-72).¹⁰

Emília Adrià vivia en un edifici del passeig de Gràcia cantonada

amb Aragó, en una residència que havia estat decorada cap a primers del 1892 per Riquer, quan A. Riquer y Cía encara no s'havia constituït. Feia diversos dies que la propietària notava olor de gas i per aquest motiu havien demanat als treballadors del taller de Riquer que en fessin una inspecció. Van anar-hi l'ebenista Bartomeu Palmada i el tapisser Magí Morató, juntament amb un catifaire, un envernissador i dos lampistes, Marcos [Martín?] Bigorra, Josep Bigas Rosanez, Ignasi Camprubí i Antoni Clos. L'objectiu de la visita era revisar les instal·lacions i alguns dels mobles i catifes. Tanmateix, durant la inspecció de les canonades de gas van patir

L'empresa va quedar dissolta el 6 de febrer del 1893, al cap de menys d'un any d'haver-se constituït

una forta explosió, de resultes de la qual el jove Bartomeu Palmada va morir, mentre que Magí Morató va quedar greument ferit. La mort d'un dels operaris sens dubte degué ser un cop molt dur per a tots els treballadors, malgrat que Alexandre i Manuel de Riquer van decidir tirar endavant amb la constitució notarial, formalitzada només deu dies després de l'accident.

Durant els mesos següents van seguir actius tant en la construcció de mobiliari artístic com responent a encàrrecs de lampisteria i instal·lacions de gas. Tanmateix, el curt període d'existència del negoci, menys d'un any, explica que fins avui tan sols hagi estat possible localitzar un únic moble atribuït a Alexandre de Riquer: una tauleta de nit d'estructura asimètrica, inspirada en els models de l'*anglo-japanese furniture* d'Edward William Godwin,

conservada fa uns anys a casa de Llorenç Borràs de Riquer, a Mallorca (TRENÇ 2000, p. 70). A banda d'aquest moble, alguns possibles dibuixos i les múltiples descripcions dels diaris, només tenim constància d'un altre projecte destacat vinculat als tallers de l'empresa: una petita arqueta presentada a la World's Columbian Exposition (1893) de Chicago. Riquer va presentar-hi una arqueta fabricada amb diverses classes de fusta, amb les diferents cares i acabaments decorats amb talla escultòrica i amb elements de ferro repussat, que va ser valorada en 5.000 pessetes i que va ser premiada pel jurat del certamen amb una preuada medalla d'or, lliurada com a recompensa per la seva execució artística i acurada, «in a very superior manner» (TRENÇ 2000, p. 23).¹¹

L'Exposició Universal de Chicago va estar oberta entre els mesos de maig i octubre del 1893, cosa que ens hauria de fer pensar que l'èxit obtingut hauria d'haver esperonat Alexandre de Riquer a seguir endavant amb l'empresa. Tanmateix, la consulta dels fons notariais ens treu de dubtes: l'arqueta va ser fabricada, compromesa i lliurada als organitzadors representants d'Espanya a Chicago uns mesos abans de la inauguració, possiblement cap a inicis del 1893, però en el moment d'inaugurar-se el certamen A. Riquer y Cía ja no existia, de manera que al catàleg de la mostra en lloc de figurar el nom de l'empresa va aparèixer anotat exclusivament el nom de l'artista: *A. Riquer*. En efecte, amb data de 6 de febrer del 1893 tots dos socis cosins, Alexandre i Manuel de Riquer, s'havien reunit per dissoldre de manera lliure i voluntària la societat mercantil que havien constituït feia menys d'un any: «desde el dia primero del corriente mes de Febrero ha dejado de funcionar y queda convenido que D. Manuel de Riquer y Carbonell será el único liquidador de todas las existencias y créditos».¹²

A. Riquer y Cía va passar a anomenar-se per un període de

temps molt curt M. Riquer y Cía i posteriorment M. Riquer. En el procés de desmantellament del negoci, el 3 d'abril del 1893 el seu únic gerent liquidador, Manuel Riquer i Carbonell, va emetre dos factures d'un total de 13.584 pessetes en concepte dels mobles que havien quedat a l'establiment i tallers del negoci, que va acabar adquirint Federico Masriera y Cía, l'empresa hereva de F. Vidal y Cía.¹³ Les últimes liquidacions van anar a càrrec de Francesc Riquer i Carbonell i es van dur a terme aquell mateix mes d'abril, moment en què es va posar el punt i final a la curta aventura d'A. Riquer y Cía.¹⁴

Els motius del tancament del negoci no els sabem. El negoci va rebre l'elogi i l'admiració de la societat benestant, amb encàrrecs prou prometedors com per animar-los a continuar endavant. Els motius, per tant, degueren ser diversos, des de l'impacte emocional del greu accident mortal viscut en el moment de la seva fundació fins a la ràpida aparició d'una potent competència. El nom de l'empresa i el nom de l'artista sovint es confonien i, de fet, no descartem tampoc la possibilitat que la constitució formal davant de notari hagués estat una decisió presa com a conseqüència de l'accident. Altres motius que haurien pogut incidir en la decisió de tancar el negoci podrien haver estat la dedicació exclusiva d'Alexandre de Riquer a l'empresa, fet que potser suposava haver de renunciar a acceptar una altra mena d'encàrrecs o bé, senzillament, als canvis de prioritats d'un artista que anava agafant prestigi i volada pel seu compte i tenia en ment projectes deslligats de l'ac-

Els principis que van motivar la creació d'A. de Riquer y Cía van seguir vigents en la trajectòria de l'artista

tivitat purament econòmica i empresarial d'un negoci en propietat, amb encàrrecs que en ocasions podien resultar poc atractius. Des d'aquest punt de vista, podem arribar a pensar que degué sentir la necessitat d'abocar tots els seus esforços a la visió sensible i espiritual que el lligava a la creació artística. Certament, era un moment clau en la consolidació de Riquer com a artista polièdric i com a artista total, amb una obra personal i singular empeltada d'ideals artístics espirituals, idealistes, simbolistes i preraphaelites. Sense anar més lluny, aquell mateix 1893 va néixer el Cercle Artístic de Sant Lluc com a escissió conservadora del Reial Cercle Artístic i amb els germans Llimona i Alexandre de Riquer com uns dels seus primers protagonistes.

Més enllà d'A. de Riquer y Cía

Riquer va abandonar la idea de mantenir en peu A. de Riquer y Cía però els principis que l'havien conduït a crear l'empresa van seguir vigents al llarg dels anys. El contacte directe l'any 1894 amb els corrents anglesos, així com la implantació del modernisme, que va estendre la seva petja a totes les arts del moment, van

permetre que Riquer continués col·laborant amb tallers de mobiliari i d'indústries artístiques a fi de participar de manera activa i decidida en tota mena de projectes, ja fossin petits com d'envergadura. El juliol de 1893 Riquer demanava a Carles Pirozzini la seva intercessió perquè li encarreguessin «la decoració de alguna cosa del ajuntament, edifici en construcció del qual pugui fer-ne algo per exemple Palacio de la Reina o dintre mateix de casa la ciutat»,¹⁵ i d'aleshores en endavant mai va deixar de col·laborar amb arquitectes i amb indústries com les d'Homar i Rigalt a fi de respondre a l'exigència d'interiors artístics com els del Cercle del Liceu, el monestir de Montserrat, la casa Alomar o la farmàcia Grau Ynglada. A. de Riquer y Cía va resultar ser un projecte efímer i de curta durada, però els ideals artístics del seu impulsor es van mantenir vius a mesura que es s'enriquien amb l'experiència simbolista i modernista de la fi de segle.

Data de recepció / Receipt date:
21-03-2017

Data acceptació / Acceptance date:
20-04-2017

BIBLIOGRAFIA

- BRU, Ricard. *Els orígens del japonisme a Barcelona*. Institut d'Estudis Mòn Juic, Barcelona, 2011.
- TRENÇ, Eliseu. *Alexandre de Riquer*. Caixa de Terrassa, Lunweg editores, Barcelona, 2000.
- TRENÇ, Eliseu. "Alexandre de Riquer i les arts decoratives". *Emblecat*, 6 (2017) (en premsa).
- VÉLEZ, Pilar. "Els tallers, grans protagonistes de les indústries artístiques del Modernisme". *Modernisme. Art, tallers, indústries*, Fundació Catalunya-La Pedrera, Barcelona, 2015, p. 53-81.

NOTES

1. Per a una introducció a l'obra d'Alexandre de Riquer i a la seva activitat en el camp de les arts decoratives ens remetem als estudis d'Eliseu Trench i especialment a l'article de pròxima publicació a la revista *Emblecat*.
2. *La Renaixensa*, 5 d'agost del 1881, p. 4901. *La Renaixensa*, 4 de gener del 1885, p. 77. *Diario de Barcelona*, 15 d'abril del 1885, p. 4604. *La Renaixensa*, 17 d'abril del 1885, p. 2217.
3. AHPB (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona), Caius Cardellach, vol. 851, 16 d'abril del 1892, fol. 477-481.

4. *Ibid.*
5. *La Dinastia*, 3 d'abril del 1892, p. 2.
6. *La Vanguardia*, 5 d'abril del 1892, p. 2.
7. AHPB, Caius Cardellach, vol. 851, 16 d'abril del 1892, fol. 477-481.
8. *Diario de Barcelona*, 5 d'abril del 1892, p. 4181.
9. *El Noticiero Universal*, 3 d'abril del 1892, p. 2.
10. «Una explosión», *El Noticiero Universal*, 6 d'abril del 1892, p. 2-3. «Explosión de gas», *La Vanguardia*, 7 d'abril del 1892, p. 3.

11. *Relación de los expositores españoles premiados en la Exposición universal de Chicago de 1893*, Madrid, Comisión general de España, 1894, p. 295.
12. AHPB, Caius Cardellach, 6 de febrer del 1893, fol. 219.
13. AHPB, Josep Fontanals, vol. 2385, 11 d'abril del 1893, fol. 1359-1360.
14. AHPB, Josep Fontanals, vol. 2385, 11 d'abril del 1893, fol. 1380.
15. Biblioteca de Catalunya, fons Carles Pirozzini, ms. 5031-III.